

Ocene in poročila

NAVODILO ZA POSLOVANJE STROKOVNIH KNJIŽNIC. I. del. Sestavila Vlado Novak in Mara Slajpah. Ljubljana, Centralna tehniška knjižnica 1962. 41 str. 4°.

Vedno bolj se uveljavlja spoznanje, da morajo imeti podjetja, ki hočejo ujeti korak s časom in uspešno tekmovati na tržišču, urejene strokovne knjižnice. Kajti le urejena strokovna knjižnica lahko posreduje strokovnjakom novosti iz znanosti in tehnike. Zaradi tega so strokovne knjižnice v središču pozornosti. Ne majhno zaslugo ima pri tem Centralna tehniška knjižnica (CTK). Posebno zadnja psvetovanja o organizaciji strokovnih knjižnic, ki jih je CTK organizirala skupno z Zvezo inženirjev in tehnikov v Kranju in Mariboru, ponovno dokazujejo, s kakšno skrbjo se je CTK zavzela za ureditev tehniških strokovnih knjižnic, da bi lahko uspešno opravljale zadano nalogo in prispevale k napredku proizvodnje in znanosti.

Naša družba izda za knjige velike vsote denarja. Samo v mariborskem okraju imajo strokovne knjižnice pri podjetjih in ustanovah po približni ocenitvi 87.000 knjig, ki so vredne več kot 150 milijonov dinarjev. Premalo pa se odgovorni ljudje po tovarnah in ustanovah zavedajo, da kup knjig še ni knjižnica, da neurejene knjige ne morejo služiti svojemu namenu in da so za ureditev knjižnic sposobni le izurjeni in primerne izobraženi kadri. Šele v zadnjem letu se pojavljajo zahteve in želje po takojšnji ureditvi knjižnic in vedno pogosteje slišimo o nastavitvi novih knjižničarjev v tovarnah. Zaslugo za to si v veliki meri lahko lasti ravno CTK. V zvezi s to dejavnostjo je CTK iz-

dala tudi navodila za poslovanje strokovnih knjižnic. Priročnik bo obsegal dva dela. Prvi del, ki sta ga sestavila Mara Slajpah in Vlado Novak, vsebuje navodila za ureditev knjižničnega poslovanja. Drugi del, ki je v zaključni redakciji, bo vseboval tablice univerzalne decimalne klasifikacije. Avtorja prvega dela Mara Slajpah in Vlado Novak sta si razdelila področja. Tovarišica Slajpahova je obdelala knjižnično poslovanje, Novak pa je sestavil pravila za abecedni imenski katalog. Ker pa se je avtorica prvega dela držala uvažanja v knjižnično poslovanje, ki je primerno za kadre v znanstvenih ali celo ljudskih knjižnicah in ne ustreza povsem potrebam kadrov v strokovnih knjižnicah, bom na kratko orisala položaj knjižničarja v strokovni knjižnici in njegove naloge.

Terminus strokovna knjižnica je mišljen v današnjem splošno rabljenem pomenu, ki zajema vse knjižnice, ki zbirajo v glavnem strokovne knjige enega področja, pa naj so te knjižnice pri tovarnah, podjetjih, ustanovah ali inštitutih. Delo pri centralnem katalogu in statistični podatki kažejo, da je izobrazba kadrov v teh knjižnicah zelo različna. Medtem ko imamo neke strokovno usposobljenega knjižničarja ali bibliotekarja, drugje inženirja, ki se ne spozna v knjižničarskih poslih, je ponekod določen za knjižnico človek z osemletno izobrazbo, ki so ga dali v knjižnico zato, ker ga druge ne morejo uporabljati. Delo in okolje, v katerem dela knjižničar strokovne knjižnice, se razlikuje od dela in okolja v znanstveni knjižnici. Knjižničar v znanstveni knjižnici se pod skrbnim mentor-

stvom izkušenega bibliotekarja počasi razgleda po knjižnici in se pogloma izoblikuje v specialista na ozkem področju. Kaj pa knjižničar začetnik v strokovni knjižnici? Sam je, prepuščen večjemu ali manjšemu razumevanju vodstva, lastni miselnosti in priročnikom. Le tu in tam se kdo spomni in ga pošlje povprašat v sosednjo strokovno knjižnico, o kateri se govori, da je urejena, ali v bližnjo študijsko knjižnico. Kaj pa knjižnica sama, je urejena? Ne, zato smo vendar nastavili knjižničarja, da jo bo uredil. Po večini je še razširjeno mnenje, da za ureditev knjižnice ni potrebno strokovno znanje in da je to delo mimogrede opravljeno. Knjižničarja pa čakajo že takoj, ko pride v knjižnico, težave. Kajti nikjer ne nastavijo knjižničarja takrat, ko začno kupovati knjige, ampak šele takrat, ko ne morejo imeti več pregleda nad knjigami in ko opazijo, da se knjige izgubljajo. V tem neredu se mora knjižničar znajti. Kako? Kaj je njegova prva naloga?

Ker prevzame knjižničar ob nastavitvi materialno odgovornost za knjige, mora ugotoviti takoj v začetku stanje knjig v knjižnici. Računovodstvo bo zahtevalo ureditev računov. Preveriti mora z računsko knjigo in z računi vsako knjigo posebej. Z mnogo energije in takta mora pri pozabljivih bravcih izterjati knjige. Če mu je uspelo vskladiti račune s knjigami, kar je izredno težko (naj navedem samo enega izmed mnogih primerov, prepis naslova knjige iz knjigar-niškega računa v računsko knjigo: Stoss: Erscheinungen in elektrischen Maschinen; naslov knjige pa je: Heller & Veverka: Stosserscheinungen in elektrischen Maschinen), se knjižničar ni niti za korak približal bibliotekarskemu delu, izbojeval pa je prvo zmago. Opravičil je svoj obstoj v knjižnici, kajti računi so v redu, to pa najbolj zanima upravo. Ob tem primerjanju se šele lahko začne pravo knjiž-

nično delo, vpisovanje knjig v inventarno knjigo.

Naslednja pomembna naloga je ureditev nabave. Nekateri tovarne in podjetja, ki imajo že urejene strokovne knjižnice, so sestavila poslovnike za poslovanje knjižnice in za nabavo knjig. Iz teh povzemamo naslednje ugotovitve. Kolektivno vodstvo, imenuje se strokovni odbor ali svet knjižnice, ki ga imenuje uprava, odloča o vseh prejetih predlogih za nabavo literature. Vsak član kolektiva tovarne ima namreč pravico predlagati nakup tiste literature, ki mu je pri njegovem delu potrebna. Predlog mora potrditi strokovni vodja ekonomske enote, v kateri član dela, in tedaj šele predlog za nabavo knjige izroči knjižničarju. Knjižničar zbira predloge in ugotavlja, ali je katero od predlaganih del že v knjižnici in koliko teh izvodov je v knjižnici. Te podatke vpiše na predlog za nabavo, ki ga predloži na seji strokovnemu odboru v pregled in odobritev. Knjižničar naroča knjige le na osnovi zapisnika sej strokovnega odbora, ki se sestane enkrat na mesec oziroma po potrebi. Tako poslovanje se vedno bolj uveljavlja ne samo v tovarnah, ampak tudi v novo ustanovljenih višjih šolah v Mariboru. Vidimo torej, da je pri izbiri literature knjižničar zelo pogosto zgolj administrator. Od njega samega je pa odvisno, koliko se sam znajde v strokovni literaturi in s predlogi za nakup knjig že zajame potrebe strokovnjakov. Knjižničar inženir bo lahko kmalu prevzel iniciativo, knjižničar laik le z velikim trudom in z vztrajnim delom. Ker v naših podjetjih ne sme biti strokovnjakov, ki bi bili le enostransko strokovno usmerjeni, je pa sistematično zbiranje politične literature prav naloga in dolžnost knjižničarja. Knjižničar nadalje zbira objave in programe založb, tuje in domače, in te porazdeli strokovnjakom po oddelkih v pre-

gled, ali sam z njihovo pomočjo pripravi predloge za nabavo. Strokovnemu knjižničarju domače nacionalne bibliografije pa tudi poročila in kritike o novi literaturi v revijah in knjižnih publikacijah nič ne koristijo, ker je literatura, ki jo le-te navajajo, ob njihovem izidu že zastarela. Tudi nacionalnih bibliografij, ki izhajajo mesečno ali celo tedensko, strokovne knjižnice ne morejo imeti. Omenila bi še, da strokovne knjižnice redko naročajo serije, saj jih zanimajo knjige s specifično vsebino. Knjižničar mora organizirati tudi kroženje strokovnih revij, da jih strokovnjaki čim boljje izkoristijo. Prav tako je dolžan obveščati naročnika o prispeli zaželeni literaturi in izdajati redne preglede prispele literature. Nekateri priročniki priporočajo redno razstavo vseh novitet. Razumljivo je, da opravi knjižničar vse potrebne tehnične operacije, ko pride knjiga v knjižnico.

Praden preidemo v strokovni knjižnici k signiranju knjižnih zvezkov, je dobro, razčistiti problem, kako ravnati s knjigami, ki so raztresene po raznih oddelkih in jih strokovnjaki žele imeti pri sebi. Take priročne knjižnice knjižničar lahko obravnava kot samostojne grupe knjižnične celote, ki nosijo označbo oddelka ali stroke, ali pa vluči knjige v glavni knjižni fond in s fantomi označi tiste knjige, ki se stalno rabijo v oddelkih.

Iz tega površnega orisa poslovanja strokovnih knjižnic lahko vidimo, da bi bilo morda boljše, opustiti stereotipni način uvajanja v knjižničarske posle in se prilagoditi dejanskim potrebam. Priročnik za strokovno knjižnico mora voditi knjižničarja od operacije do operacije, ki jih zahteva delo v strokovnih knjižnicah, pa čeprav bi se morda oddaljil tu in tam od običajne prakse v znanstvenih knjižnicah.

Oglejmo si sedaj naša navodila za poslovanje strokovnih knjižnic. Avtorja je vezal v naprej določeni obseg knjige. Zaradi pomanjkanja časa si avtorja, ki ne živita v istem kraju, tudi nista mogla pri nastajanju dela dovolj izmenjavati svojih misli, zato se čuti v obdelavi snovi nesorazmerje. Prvi del je nekoliko razvlečen, medtem ko je drugi del, ki obravnava težjo snov, pravila za abecedni imenski katalog (AIK), skoraj preveč zgoščen. Avtorica je poslovanje v strokovnih knjižnicah obdelala v teh poglavjih: Nabava knjig in periodik, o knjigi, naročilo, prevzem in označba knjižnih novosti, katalogi, signiranje knjižnih zvezkov, oprema knjižnih zvezkov in na koncu še vstavljanje kataložnih listov v AIK, sistematski stvarni katalog in izposojanje knjig. Ker je avtorica knjižnično poslovanje, kot je običajno v znanstvenih knjižnicah, obdelala natančno in izčrpno, ne bi analizirala posameznih poglavij, ampak bi zato nanizala samo nekaj pripomb.

Vpis knjige v inventarno knjigo je avtorica v naših navodilih obdelala zelo nadrobno. Ker pa uvaža začetnika v elemente bibliografskega opisa, je taka natančna obravnava skrajšanega bibliografskega vpisa (ki ni točna fotografija [!] naslovnega lista) zelo primerna, čeprav v primerjavi s celotno publikacijo učinkuje malo razvlečeno. Mislim pa, da bi bilo dobro poudariti, da lahko vpišemo knjigo v inventarno knjigo le takrat, če jo imamo v rokah, ne pa na podlagi računa. To je samo po sebi razumljivo v urejeni knjižnici, v knjižnici z neurejenim poslovanjem pa ni. Priročnik pravilno ocenjuje pomembno vlogo kolektivnega vodstva knjižnice, ki ga priporoča zakon o knjižnicah, na vsak način pa precenjuje vlogo knjižničarja pri nabavni politiki v strokovni knjižnici.

V poglavju o nabavi knjig in periodik je izpadla kartoteka naročenih knjig. Čeprav ima knjižničar knjige, ki jih je naročil, zabeležene pravzaprav že v zapisniku sej strokovnega odbora, mu pri preverjanju, ali je knjiga naročena, kdaj in kje smo jo naročili in podobno, služi le kartoteka nabav.

Nazorno in jasno je opisano v navodilih poglavje o katalogih. Kljub pomanjkanju prostora, ki je narekovalo omejeni izbor katalogov, bi kazalo morda omeniti nalslovni katalog, ki se zlasti v tehniških knjižnicah obnese in ga CTK zelo priporoča.

Ker v strokovni knjižnici črke pogosto označujejo grupo ali stroko (primerjaj npr. navodila za katalogizacijo knjižnih fondov knjižnic tehniških fakultet univerze v Ljubljani za centralni katalog), bi bilo bolje, ostati pri starem načinu označevanja formatov v signaturi z rimskimi številkami, kot je običajno v znanstvenih knjižnicah, ne pa, kot priporoča avtorica, s črkami. Posamezne zvezke štete zbirke označujemo običajno z arabsko številko za poševno črto in ne bi kazalo uvajati načina z vodoravno črto.

Pri obravnavanju postavljanja knjig po velikosti, bi morda bilo boljše prvi odstavek (str. 20) popolnoma izpustiti, saj načina, da bi postavljali vsako knjižno enoto pod samostojno signaturo, avtorica sama ne priporoča; citirani odstavek pa vzbudi misel, da je mogoče postavljati zvezke istega dela na različna mesta, česar niti pri postavljanju po stroki raje ne delamo.

V poglavju o postavitvi po DK je avtorica skrbno obdelala signiranje s klasifikatorji. Ne zadovoljujejo me pa primeri. Ob ugotovitvi, da pri postavitvi po decimalni signaturi klasifikatorji niso tako močno razčlenjeni, avtorica navaja tri primere, ki so po mojem mnenju preveč razčlenjeni tudi za veliko knjižnico elektrotehniške stro-

ke. Knjižničar mora najti tu srednjo pot, kajti pri presplošni ali pa pri prenatankni signaturi ima samo težak pregled in bo prisiljen popravljati. Ne razumem primera: 621.517.7 MLAs, ki mu sledi 621.059.6 MLADn; postavljamo vendar po decimalni signaturi, ne pa po imenih avtorjev!

V priročniku beremo naslednjo definicijo: »Pri postavitvi knjig po decimalni klasifikaciji je sistematski stvarni katalog (DK) hkrati tudi signaturni katalog.« To definicijo slišimo in beremo povsod. (Prim. Joachim Brämer in Dieter Vogel, Die Wissenschaftliche Fachbibliothek, Leipzig 1956: »Da die Aufstellung genau der Anordnung der Titeltkarten im Systematischen Katalog entspricht, ist ein besonderer Standortkatalog nicht erforderlich.«) Če bi bilo to res, bi vsaka knjiga smela dobiti samo en listek v DK katalogu. To pa je proti načelom sodobne klasifikacije, ki priporoča razdelitev nepreglednega niza klasifikatorjev v krajše samostojne klasifikatorje. V decimalnem katalogu imamo torej knjigo obdelano na različnih mestih, knjiga pa stoji le na enem mestu. Poleg tega je decimalna signatura prilagojena številu knjig, oziroma perspektivnemu številu knjig v skladišču, o čemer smo govorili že prej, medtem ko je decimalni klasifikator natančen in izčrpen.

Opozorila bi še na nekaj malenkosti. Da ne kvarimo estetskega videza naslovne strani platnic in da ne zakrivamo z etiketo avtorjevega imena ali naslova knjige, lepimo po novem etikete na desni zgornji rob zadnje strani platnic. Isto velja za signiranje po stroki, kjer je etiketa po navadi še večja.

V poglavju o transliteraciji avtorica opozarja na tabelo v priročniku Abecedni imenski katalog, ki pa je razprodan in ga knjižničarji ne morejo dobiti. Zaradi vedno bolj aktualne ruske strokovne

literature bi bila zato tabela transliteracije potrebna tudi v našem priročniku.

Pri izposojanju uporabljajo v znanstvenih in strokovnih knjižnicah prejemnice (DZS, obr. 1.101), ki imajo tri dele, ne pa prejemnic (DZS, obr. 1.100), ki so prirjene za izposojanje v čitalnici.

Kljub vsem naštetim kritičnim opazkam, ki temeljijo predvsem na praksi dela v strokovnih knjižnicah, moramo posebej poudariti, da je avtorica na tem področju zavorala ledino, zato je opravičljiva premajhna prilagoditev specifičnemu poslovanju teh knjižnic.

Pravila za abecedni imenski katalog je obdelal Vlado Novak. Upošteval je vse novosti v terminologiji in katalogizaciji, ki so bile sprejete na mednarodni konferenci o katalogizacijskih načelih v Parizu oktobra 1961. Avtor je imel na razpolago 16 strani, na katerih je moral razložiti pravila abecednega imenskega kataloga. Pičel prostor si je razdelil tako, da je na šestih straneh strnil razlago pravil, na ostalih pa prikazal primere. Z živim čutom za bistveno mu je uspelo zajeti najvažnejše primere, ki so v strokovni knjižnici stalno v rabi. Razlaga je jasna, zgoščena in ne bi mogli izločiti niti besede, ne da bi trpela jasnost teksta. Nujno bi pa bilo treba obdelati tudi separate in prospekte ter kataloge podjetij. Tega gradiva knjižničar v strokovni knjižnici ne sme odlagati, saj so zlasti slednji strokovnjakom dragocen vir informacij.

Ob koncu se nam vsiljuje vprašanje, zakaj je moral priročnik iziti v tako skromnem obsegu.

Breda Filo

OB NAPREDNEM TISKU...
(Uredil: Vanek Siftar. Založila Pomurska založba ČZP Pomurski tisk Murska Sobota. Natisnila Pomurska tiskarna aprila 1962.) 121+(II) str. 8°.

O prekmurskem tisku, posebno o novejšem, imamo že nekaj pregledov in člankov. Napisali so jih večinoma Prekmurci sami. Letos so celo organizirali stalno razstavo prekmurskega naprednega tiska. Odrli so jo 2. junija v Veliki Polani v prostorih nekdanjega uredništva Ljudske pravice v letu 1954. Istočasno so tudi pripravili poseben zbornik člankov o tem tisku, ki naj po uvodnih urednikovih besedah »vsaj deloma pomorejo vsem k boljšemu razumevanju prehojenega poti«.

Teža knjige je na člankih Miška Kranjca (*Beseda iz davnine*), Franca Zadravca (*Prekmurski napredni tisk do leta 1941*), Rudija Čačinoviča (*Novi čas v Soboti*) ter na bibliografiji, ki jo je sestavila bibliotekarka Niki Brumen (*Pregled naprednih tiskov*).

Kranjec daje zanimiv prerez skozi celotni slovenski prekmurski tisk. Kot značilnost poudarja zapoznelost in vedno večjo konservativnost, ki se ob redkih izjemah vleče vse do tridesetih let našega stoletja. Kot na Slovenskem sploh, so bili tudi v Prekmurju začetniki protestanti, le da z zamudo dobrega stoletja in pol. So pa svoje književno delo nadaljevali in ga opravljali, sicer v minimalnem obsegu, prav do danes. Za njimi prične katoliška književnost, ki si pridobi vodilno mesto in ga obdrži skoraj do druge svetovne vojne. Po prvi svetovni vojni se pojavi meščanski tisk, v tridesetih letih pa progresivni, ki ima predhodnike sicer že v revolucionarnem tisku leta 1919. Prekmurska književnost starejše dobe je bila večinoma obravnavana z literarnozgodovinskega stališča, pri čemer zaradi svoje šibke kvalitete, zakasnelosti, konservativnosti in ozke lokalnosti, ki sta jo poglobljala še madžarski črkopis in namesto knjižne narečna slovenščina, ni mogla doživeti posebne pozornosti. Vendar je kljub temu tudi v prvih dvesto letih od-